

Jursz-Salvadori, Katarzyna

Pałac Pod Blachą w czasach króla Stanisława Augusta i księcia Józefa Poniatowskiego

Kronika Zamkowa 1-2/59-60, 47-59

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Jursz-Salvadori

PAŁAC POD BLACHĄ W CZASACH KRÓLA STANISŁAWA
AUGUSTA I KSIĘCIA JÓZEFA PONIATOWSKIEGO

Początek mojej przygody badawczej z pałacem Pod Blachą ma ścisły związek z osobą prof. Andrzeja Ciechanowieckiego, a dokładniej rzecz ujmując, z pierwszą wystawą dzieł sztuki z Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich, która odbyła się w pałacu Pod Blachą pod koniec 1989 r. i nosiła tytuł *Wybór dzieł sztuki polskiej i z Polską związanych ze zbiorów Fundacji imienia Ciechanowieckich*. Wystawa ta otwierała nowy okres w dziejach tego budynku, który w roku 1989 przestał być siedzibą urzędu Naczelnego Architekta Warszawy i został przyłączony do Zamku Królewskiego.

Kiedy współpracując przy organizacji tej wystawy w zakresie zbioru rysunków, zapoznawałam się z pośpiesznie odnowionymi wnętrzami pałacu, gdzie miała ona być prezentowana, moje zainteresowanie wzbudziło jedno małe pomieszczenie na skraju skrzydła południowego, różniące się od pozostałych. Nie miało ono regularnego planu kwadratu czy prostokąta, lecz półkola z dwoma półokrągłymi wnękami. Jedyną prostą ścianą była ściana okienna (il. 1). Odpowiedź na pytanie o powód tego dziwnego planu, które sobie wtedy postawiłam, udało mi się znaleźć dopiero w roku 1999, kiedy zajęłam się badaniem planów i archiwaliów związanych z pałacem w związku z planowanym remontem.

Zwróciła wówczas moją uwagę „tajemnicza” Sala Owalna pojawiająca się w rachunkach remontów prowadzonych w czasach księcia Józefa, w latach 1803-1810. Np. w Rejestrze prac malarskich z 28 stycznia 1805 r. sporządzonym dla Glazera, a podpisanym przez Tomasza Świerczewskiego czytamy: „Sala owalna zgodzona za czerwonych złotych 58 C.)”¹. W Pokwitowaniu odbioru pieniędzy przez malarza Świerczewskiego z 4 lipca 1806 r. pada określenie: „pokój w arabski malowany przy owalnej sali”².

1. Inwentaryzacja przyziemia skrzydła południowego pałacu Pod Blachą z widocznymi pozostałościami po Sali Owalnej. Proj. BPBK SA w Gdańsku, 2000 r. / Inventory of the ground floor of the Southern wing of the Tin-Roofed Palace. Visible remains of the Oval Room. BPBK S.A. in Gdańsk, 2000.

W Rejestrze roboty malarskiej J.W. Xcia Józefa Poniatowskiego Ministra Wojny od września 1808 (Rejestr drugi, prace wykonane przez Tomasza Świerczewskiego) zapisano: „Sala Owalna odchędżona y zreperowana cała z Sufitem y Gzymsem za 6 duk. 108 zł (...)”³.

Sala ta tym bardziej mnie intrygowała, że nie było jej widać na rzutach pałacu zachowanych w Gabinetcie Rycin BUW, wykonanych przez Merliniego w latach 1779-1780 (il. 2) czy Kamsetzera w 1784 r. (il. 3) - ani w korpusie, ani też w żadnym ze skrzydeł. Natomiast pawilony przylegające do skrzydła południowego, widoczne na znanych mi z fotografii planach Mintera z 1814 r. (il. 4), uznawałam za niezrealizowany projekt, zgodnie z tym, jak zostały opisane w katalogu rysunków z Gabinetu Rycin BUW - jako inwentaryzacja i niezrealizowany projekt rozbudowy⁴.

Jednakże kiedy udało mi się obejrzeć w Gabinetcie Rycin BUW świetnie zachowane, oryginalne Minterowskie rzuty pałacu, moim oczom ukazała się w całej okazałości wymieniana w dokumentach Sala Owalna (il. 5), położona częściowo w skrzydle południowym, częściowo zaś w jednym z dwóch pawilonów ogrodowych, umieszczona prostopadle do skrzydła pałacu. Przypomniało mi się wówczas owo nietypowe wnętrze południowego skrzydła z półkoliście zamkniętą ścianą naprzeciw okna i z dwoma półokrągłymi niszami. Uświadomiłam sobie, że jest ono reliktem Sali Owalnej, która istniała w rzeczywistości, a zatem jest również dowodem na istnienie pawilonów widocznych na rzutach Mintera. W ten sposób odmienne wnętrze, na które zwróciłam uwagę podczas pierwszej wystawy dzieł sztuki z Fundacji im. Ciechanowieckich,

2. Dominik Merlini, Rzut przyziemia pałacu Pod Blachą z dwoma skrzydłami i przyziemem Biblioteki, 1779-1780 r., Gabinet Rycin BUW (Inw. Zb. Król. T. 189, nr 48). Fot. Maciej Bronarski / Domenico Merlini, blueprint of the ground floor of the Tin-Roofed Palace with two wings and the Library's ground floor, 1779-1780, Gabinet Rycin BUW (Inw. Zb. Król. T. 189, nr 48). Photo Maciej Bronarski

3. Jan Christian Kamsetzer, Rzut przyziemia pałacu Pod Blachą i Biblioteki Królewskiej, ok. 1784 r., Gabinet Rycin BUW (Inw. G.R. 2070). Fot. Maciej Bronarski / Johann Christian Kamsetzer, blueprint of the ground floor of the Tin-Roofed Palace and the Royal Library, circa 1784, Gabinet Rycin BUW (Inw. G.R. 2070). Photo Maciej Bronarski

4. Wilhelm Henryk Minter, *Planta generalna. Pałac zwany pod Blachą*, 1814 r., Gabinet Rycin BUW (Inw. G.R. 2087). Fot. Maciej Bronarski / Wilhelm Henryk Minter, *Planta generalna. Pałac zwany pod Blachą*, 1814, Gabinet Rycin BUW (Inw. G.R. 2087). Photo Maciej Bronarski

5. Wilhelm Henryk Minter, Rzut przyziemia pałacu Pod Blachą, skrzydło południowe z Salą Owalną i mieszkaniem pani de Vauban, 1814 r., Gabinet Rycin BUW (Inw. GR. 2081). Fot. Maciej Bronarski / Wilhelm Henryk Minter, blueprint of the ground floor of the Tin-Roofed Palace, the Southern wing with the Oval Room and Ms. De Vauban's Apartment, 1814, Gabinet Rycin BUW (Inw. GR. 2081). Photo Maciej Bronarski

okazało się kluczem do wyjaśnienia wielu tajemnic pałacu Pod Blachą.

Po pierwsze, to, co dotychczas uważane było za niezrealizowany projekt rozbudowy skrzydła południowego, a więc stajnie ustawione równolegle do skrzydła oraz dwa pawilony umieszczone pomiędzy nimi a skrzydłem pałacu, w istocie było inwentaryzacją faktycznego stanu budowli z 1814 r., rok po śmierci księcia Józefa. Minter sporządził rzuty pałacu zapewne na zamówienie jego siostry Marii Teresy z Poniatowskich Tyszkiewiczowej w tym samym celu, dla którego Aleksander Linowski, pełnomocnik Tyszkiewiczowej, zamówił spisanie w tym samym roku *Inwentarza pozostałości po księciu*⁵ - a mianowicie w celu sprzedaży nieruchomości.

Wróćmy jednak do wyglądu pałacu za czasów króla Stanisława Augusta. Kiedy król zakupił go w roku 1777, budynek wyglądał tak, jak go utrwa-

lił Bellotto na trzech płótnach z 1770, 1772 i 1773 r.⁶. Był wówczas regularną budowlą złożoną z piętrowego (od strony dziedzińca) korpusu głównego oraz parterowych skrzydeł bocznych tworzących *cour d'honneur*. Do skrzydła północnego przylegał ogród. Rzuty pałacu w tej regularnej formie zostały utrwalone na planach Warszawy, m.in. Tirregaille'a z 1762 r.⁷ oraz Hiża i Jędrzejewskiego z 1771 r.⁸.

W tej regularnej formie nie przetrwał długo, gdyż już w latach 1779-1784 Dominik Merlini, budując na zamówienie króla Bibliotekę, podniósł północne skrzydło pałacu o dwie kondygnacje. Projekty tych prac zachowały się w Gabinetcie Rycin BUW⁹. To zachwianie symetrii nie było jednak zamiarem architekta, który planował analogiczną nadbudowę dwóch kondygnacji również nad skrzydłem południowym¹⁰. Projekt ten nie został nigdy zrealizowany. Na rzu-

cie pałacu wykonanym przez Merliniego w 1779 r. widać nadal przylegający do skrzydła południowego ogród, a prowadzą doń wachlarzowe schody (il. 2). Na rzutach J.Ch. Kamsetzera z 1784 r., które są uważane za pomiar pałacu i Biblioteki Królewskiej z projektem rozbudowy budynków gospodarczych, dwóch stajen od strony południowej i kordegardy od wschodu, również widać ogród, a w nim zaznaczone dwie pergole i schody (il. 3).

Dwa budynki stajenne i kordegarda zaprojektowane przez Kamsetzera doczekały się realizacji. Widać je również na inwentaryzacji Mintera z 1814 r. (il. 4). Powstaje pytanie, kiedy na terenie ogrodu zostały zbudowane dwa pawilony. Z pomocą przychodzi nam pewien niedatowany dokument zatytułowany *Rozmiar Łokciowy Pałacu Podblachą Sub Nro 364 z Wszelką Budowlą, Dziedzińcami y Placami sporządzony do Podatku*¹¹, w którym opisane są już oficyna kuchenna i stajnie oraz pawilon ogrodowy przy skrzydle południowym z dwoma podwórkami obsadzonymi drzewami. Brak daty nie jest ułatwieniem, ale ponieważ jako właściciel pałacu występuje J.K. Mość, zatem dokument ten musiał powstać przed 13 grudnia 1794 r., albowiem w tym właśnie dniu król przekazał pałac swemu bratankowi. Wynika z tego, iż pawilony ogrodowe i stajnie zbudowane zostały jeszcze na zamówienie Stanisława Augusta, pomiędzy rokiem 1784 a 1794.

Okazało się więc, że książe Józef otrzymał od swego stryja pałac, który nie tylko miał skrzydło północne podwyższone przez Merliniego o dwie kondygnacje, ale również skrzydło południowe rozbudowane o dwa pawilony połączone z równoległym do skrzydła budynkiem stajennym. Nie był on już symetryczną budowlą znaną z widoków Bellotta. Składał się z trzech niemal odrębnych części. Skrzydło południowe z aneksami - o jednej kondygnacji powyżej dziedzińca i jednej poniżej - było niemal odrębnym budynkiem, z oddzielnym wejściem na osi elewacji

podkreślonym kolumnowym portykiem; pełniło funkcje mieszkalne, tak samo jak korpus główny, składający się z dwóch kondygnacji powyżej i dwóch poniżej dziedzińca. Skrzydło północne natomiast, złożone z trzech kondygnacji powyżej dziedzińca, oprócz funkcji mieszkalnych pełniło także rolę zaplecza dla Biblioteki Królewskiej i miało również osobne wejście.

Rzuty pałacu Pod Blachą z rozbudowanym skrzydłem południowym można odnaleźć na XIX-wiecznych planach: na planie Zamku wykonanym przez J. Kubickiego z 1817 r.¹² (il. 6) oraz na planach Warszawy, m.in.: Korpusu Inżynierów Wojskowych z 1822 r.¹³, E. Klopmana z 1837 r.¹⁴ i K. Richtera z 1842 rA

Rzuty Mintera ukazują szczegółowo wnętrza na wszystkich kondygnacjach. W tym samym roku spisany został również *Inwentarz pozostałości po księciu Józefie*¹⁶, uwzględniający wyposażenie poszczególnych pomieszczeń pałacu. Opisane w nim zostały trzy apartamenty głównych postaci, które zamieszkały tu w 1798 r.: księcia Józefa Poniatowskiego, jego siostry Marii Teresy z Poniatowskich Tyszkiewiczowej oraz przyjaciółki, pani de Vauban, a także kilka pojedynczych pokoi należących do innych mieszkańców oraz pomieszczenia wspólnego użytku. Numery wewnątrz w *Inwentarzu* nie pokrywają się jednak z numerami na planach Mintera, dlatego też nie można było automatycznie dopasować opisów do poszczególnych pomieszczeń.

Pierwszym wnętrzem wymienionym w *Inwentarzu...* był Przedpokój pod Kolumnami, dlatego też badacz pałacu Aleksander Król, który nie brał pod uwagę rozbudowanego skrzydła południowego, odnosząc się prawdopodobnie do pilastrów w wielkim porządku dekorujących fasadę korpusu pałacu, uznał, że komisja spisowa wchodziła głównym wejściem, co nie pozwoliło mu prawidłowo zlokalizować wszystkich opisanych wnętrz¹⁷. Dopiero odnalezienie Sali Owalnej i uznanie rzutów Mintera za inwentaryzację umożliwiły

6. Jakub Kubicki, *Plan d'etat actuelle du Château Royal de Varsovie et de ses alentours* 1817 r. (1818 r.), Sankt Petersburg, Ermitaż. Fot. PKZ Oddział w Warszawie / Jakub Kubicki, *Plan d'etat actuelle du Château Royal de Varsovie et de ses alentours* 1817 (1818?), Saint Petersburg, Hermitage. Photo PKZ, Warsaw Branch

stwierdzenie, że komisja spisowa weszła osobnym wejściem do skrzydła południowego, które prowadziło właśnie przez Przedpokój pod Kolumnami¹⁸. Dzięki temu udało się połączyć opisy inwentarzowe z konkretnymi wnętrzami na planie, a także z informacjami zawartymi w rachunkach remontów prowadzonych w latach 1803-1810. Pozwoliło to na określenie funkcji, wystroju i wyposażenia poszczególnych wnętrz pałacu za czasów księcia Józefa¹⁹.

Pokoje wspólnego użytku mieściły się w skrzydle południowym, do którego wchodziło się przez Przedpokój pod Kolumnami i Pokój Kamerdynerski. Były to: Pokój Bawialny (zwany też Pokojem

w Arabeski Malowanym), Sala Owalna (pełniąca funkcję Pokoju Bilardowego), Salon (zwany również Salą Wielką), Pokój Stołowy (zwany także Salą u J.W. Hrabiny Vauban), Sala Zielona (zwana Galerią Obrazów) oraz znajdujące się już na parterze korpusu Trzy Pokoje z Kolumnami (lub pod Kolumnami). Za Salą Owalną, leżącą częściowo w oficynie kuchennej, mieścił się Pokoik Kredensowy i Kuchnia.

W Pawilonie Ogrodowym znajdował się **apartament pani de Vauban** złożony z ośmiu pomieszczeń, z których tylko cztery główne wymienione zostały w *Inwentarzu...*: Pokój Sypialny, Gabinet do Ubioru, Garderoby Pokój i Pokój Paniński.

Apartament Tyszkiewiczowej znajdował się na parterze korpusu, tuż za Trzema Pokojami pod Kolumnami. Składały się nań: Sala Księżnej, Pokój do Ubioru zwany również Pokojem Sypialnym oraz Pokój Paniński. Za apartamentem Tyszkiewiczowej, w przyziemiu korpusu, znajdował się jeszcze pokój pani

Harel, żony marszałka nadwornego księcia Józefa, oraz Kawiarnia. **Pokoje dworzan** księcia zajmowały nienależącą do Biblioteki część skrzydła północnego. Dwie najstarsze kondygnacje pałacu położone w korpusie poniżej poziomu dziedzińca, od strony Wisły, o krzyżowych sklepieniach, widoczne na planach, lecz niepojawiające się w rachunkach ani w *Inwentarzu...*, były zapewne zajmowane przez służbę.

Z *Inwentarza pozostałości po księciu Józefie* dowiadujemy się, iż najbogatsze, wręcz luksusowe wyposażenie miały pokoje wspólnego użytku - na ścianach wisały obrazy i lustra w wyłaczanych ramach, były tam meble lakierowane na

biało i złoczone oraz mahoniowe dekorowane brązami, z blatami marmurowymi, marmurowe i alabastrowe rzeźby i wazy, kryształowe pająki na suficie, świeczniki i zegary. Nieco skromniej urządzone apartamenty trojga głównych mieszkańców pałacu, natomiast pokoje dworzan zawierały tylko niezbędne sprzęty i meble, często bejcowane lub malowane na kolor popielaty, określane jako ordynaryjne.

Apartament księcia Józefa zajmował całe pierwsze piętro korpusu (il. 7) i składał się z siedmiu wnętrz: Przedpokoju, Kancelarii Wojennej, Pokoju Sypialnego, Kancelarii Sztabowej, Sali, Pokoju Adiutanta i Pokoju Kamerdynerskiego. Był to apartament o układzie okrężnym²⁰. Główne wnętrze, czyli Pokój Sypialny umieszczony od wschodu, było dostępne z dwóch stron - można było tam dojść na prawo od schodów głów-

nych, poprzez Przedpokój i Kancelarię Wojenną, bądź z lewej strony, przechodząc przez Pokój Adiutanta, Salę oraz Kancelarię Sztabową. Do sypialni księcia można było dostać się też bezpośrednio ze spocznika schodów głównych. Było tam dwoje małych, ukrytych drzwi, z których jedne prowadziły na niewielkie, kręcone schody i dalej na zaplecze sypialni, gdzie mieścił się piec i pomieszczenie pełniące rolę łazienki. Z tego przejścia korzystała zapewne służba w celu dostarczania wody i wnoszenia nieczystości. Drugie drzwi prowadziły do maleńkiego pomieszczenia z trzema zatykami piecowymi, skąd można było napalić w piecach. Pokoje ogrzewano piecami z zielonych lub białych kafli oraz kominkami.

Z kontraktu zawartego 8 kwietnia 1804 r. przez architekta Stanisława Zawadzkiego z malarzem Tomaszem

7. Wilhelm Henryk Minter, Rzut pierwszego piętra korpusu pałacu Pod Blachą, apartament księcia Józefa Poniatowskiego, 1814 r., Gabinet Rycin BUW (Inw. G.R. 2085). Fot. Maciej Bronarski / Wilhelm Henryk Minter, blueprint of the first floor of the main body of the Tin-Roofed Palace, Prince Józef Poniatowski's Apartment, 1814, Gabinet Rycin BUW (Inw. G.R. 2085). Photo Maciej Bronarski

8. Dawna Kancelaria Sztabowa w narożniku południowo-wschodnim na pierwszym piętrze korpusu pałacu Pod Blachą, ściana zachodnia i południowa, 1929 r., neg. IS PAN. Fot. J.K. Jaworski / Old Headquarters Office in the South-Eastern corner of the first floor of the main body of the Tin-Roofed Palace, Western and Southern wall, 1929, neg. IS PAN. Photo J.K. Jaworski

9. Pałac Pod Blachą od strony dziedzińca, 2009 r. Fot. Katarzyna Jursz-Salvadori / Tin-Roofed Palace, view from the courtyard, 2009. Photo Katarzyna Jursz-Salvadori

Świerczewskim²¹ wynika, iż ściany w pokojach apartamentu księcia miały bogatą dekorację malarską złożoną z lamperii, nad którą malowane były płyciny, arabeski lub pilastry dekorowane trofeami wojennymi i rolniczymi. Dekoracja malarska faset i gzymsów imitowała sztukaterie, a sufity miały barwne zdobienia w formie arabeskowych szlaków, rozet i narożników. Fragmenty XIX-wiecznych malowideł w dawnej Kancelarii Sztabowej zostały odkryte pod rosyjskimi tynkami podczas remontu w 1930 r. i odnowione przez artystę malarza Gustawa Pileckiego. W Instytucie Sztuki PAN zachowały się trzy przedwojenne fotografie tego wnętrza, ukazujące arabeskowe malowidła ściennie w układzie pasowym, a także fragmenty dekoracji plafonu (il. 8). Malowidła te nie przetrwały do naszych czasów, uległy zniszczeniu, kiedy zimą 1944 r. Niemcy spalili dach korpusu. Nie

zachowały się również inne fragmenty pałacu księcia Józefa. W 1843 r. rozebrane zostały pod budowę wiaduktu Pancera pawilony, w których znajdował się apartament pani de Vauban oraz Sala Owalna.

Zredukowany wygląd skrzydła południowego ukazują późniejsze przekazy kartograficzne, jak plan J. Koriota z 1856 r.²², i ikonograficzne ukazujące nowy wiadukt, np. obraz J. Seydlitza z lat 1855-1858 r.²³. W roku 1937, podczas remontu przeprowadzonego przez Adolfa Szyszko-Bohusza, rozebrano dwa piętra nadbudowane przez Merliniego nad skrzydłem północnym, przez co pałac zyskał znów pierwotną regularną formę, którą utrwalił na swych płótnach Bellotto. Podczas ostatniego gruntownego remontu przeprowadzonego w latach 2005-2008 elewacje pałacu odzyskały dawną XVIII-wieczną kolorystykę (il. 9) opartą na widokach Bellotta, a także na

10. Apartament księcia Józefa w pałacu Pod Blachą, Pokój Sypialny, 2009 r. Fot. Katarzyna Jursz-Salvadori / Prince Józef's Apartment in the Tin-Roofed Palace, the Bedroom, 2009. Photo Katarzyna Jursz-Salvadori

11. Apartament księcia Józefa w pałacu Pod Blachą, Pokój Towarzyski (Sala), 2009 r. Fot. Katarzyna Jursz-Salvadori / Prince Józef's Apartment in the Tin-Roofed Palace, the Social Room, 2009. Photo Katarzyna Jursz-Salvadori

12. Apartament księcia Józefa w pałacu Pod Blachą, Pokój Towarzyski (Sala), 2009 r. Fot. Katarzyna Jursz-Salvadori / Prince Józef's Apartment in the Tin-Roofed Palace, the Social Room, 2009. Photo Katarzyna Jursz-Salvadori

Pokoje na parterze skrzydła południowego i korpusu przeznaczono na sale wystawowe, gdyż tę funkcję pełniły także przed remontem. W salach tych w roku 1994 prezentowano drugą wystawę dzieł sztuki z Fundacji im. Ciechanowieckich pt *Rysunki i akwarele*.

Obecnie pałac Pod Blachą jest siedzibą dwóch fundacji. Jedną z nich jest Fundacja Zbiorów im. Ciechanowieckich, a pochodzące z niej dzieła sztuki: meble, rzeźby, obrazy, rysunki, grafiki, srebra i porcelana, nie tylko w znaczący sposób wzbogacają stałą ekspozycję Zamku Królewskiego w Warszawie, ale złożą się również na wyposażenie stałej ekspozycji odtwarzanego właśnie apartamentu księcia Józefa Poniatowskiego (il. 10, 11, 12).

Trzeba podkreślić, iż pomoc prof. Andrzeja Ciechanowieckiego w tworzeniu tego apartamentu jest ogromna. Obok zakupów dzieł sztuki służy nam również swoimi cennymi radami, za którymi stoi wielkie znanostwo sztuki oraz wieloletnie doświadczenie. Jesteśmy niezmiernie wdzięczni Fundatorowi za wychodzenie naprzeciw naszym potrzebom i włączanie do zbiorów Fundacji przedmiotów potrzebnych do uzupełnienia wyposażenia apartamentu księcia Józefa. Jednym z wyrazów tej wdzięczności i dowodem uznania zasług Fundatora dla Zamku Królewskiego w Warszawie jest umieszczenie jego portretu dłuta znakomitego rzeźbiarza Gustawa Zemły w westybulu korpusu pałacu Pod Blachą (il. 13).

13. Portret Andrzeja Ciechanowieckiego dłuta Gustawa Zemły, westybul pałacu Pod Blachą, 2009 r. Fot. Katarzyna Jursz-Salvadori / Andrzej Ciechanowiecki's sculpted portrait by Gustaw Zemła, lobby of the Tin-Roofed Palace, 2009. Photo Katarzyna Jursz-Salvadori

oryginalnych pigmentach, których ślady zostały odnalezione przez konserwatorów. W korpusie przywrócono paradną klatkę schodową; we wnętrzach usunięto XX-wieczne przepierzenia i przywrócono im formę z czasów księcia Józefa, utrwaloną na rzutach inwentaryzacyjnych Mintera. Jednakże dawną funkcję i wystrój zdecydowano się przywrócić jedynie w apartamencie księcia Józefa.

PRZYPISY

¹ Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Księcia Józefa Poniatowskiego i Marii Teresy Tyszkiewiczowej (dalej: AGAD, AKJP i MTT), s. 59, k. 854, 1805 r.

² *Ibidem*, s. 62, k. 975, 1806 r.

³ *Ibidem*, s. 66, k. 70-71, 1808 r.

⁴ T. Sulerzyska, S. Sawicka z udziałem J. Trenklerówny, *Katalog rysunków Gabinetu Rycin BUW*, t. I: *Varsaviana*, Warszawa 1967, s. 122-123, poz. 539-545.

⁵ J. Kazimierski, *Inwentarz pozostałości po księciu Józefie Poniatowskim z 1814 roku*, „Teki Archiwalne” IX, Warszawa 1963.

⁶ B. Bellotto, *Panorama Warszawy od strony Pragi, 1770*, Zamek Królewski w Warszawie; *idem*, *Widok Warszawy z Pałacem ordynackim, 1772*, Zamek Królewski w Warszawie; *idem*, *Widok Warszawy z Tarasem Zamku Królewskiego, 1773*, Muzeum Narodowe w Warszawie.

⁷ P. Ricaud de Tirregaille, *Plan de la Ville de Varsovie*, 1762 r.

⁸ A. Hlż i H. Jędrzejowski, *Delineacja Miasta Rezydencjonalnego Jego K Mci Warszawy*, 1771 r.

⁹ D. Merlini, Projekt elewacji południowej północnego skrzydła pałacu Pod Blachą podniesionej o dwie kondygnacje (*Façade interieur des Logements de la Bibliothèque 1779 par d Merlini*), Gab. Ryc. BUW (Inw. G.R. 2039).

¹⁰ D. Merlini, niezrealizowany projekt elewacji północnej (od dziedzińca) skrzydła południowego pałacu Pod Blachą z planowanym podniesieniem o dwie kondygnacje, Gab. Ryc. BUW (Inw. Zb. Król. T. 189 nr 44).

¹¹ AGAD, AKJP i MIT, nr 137 (dawn. A/174), s. 1.

¹² J. Kubicki, *Plan d'état actuelle du Château Royal de Varsovie et de ses alentours*, 1817 (1818?), Sankt Petersburg, Ermitaż.

¹³ Korpus Inżynierów Wojskowych, *Plan Miasta Stołecznego Warszawy*, 1822.

¹⁴ E. Klopmann, *Plan Generalny z projektem trzech zjazdów do Wisły*, 1837.

¹⁵ K. Richter, *Plan Goroda Warszawy*, 1842.

¹⁶ K a z i m i e r s k i, *op. cit.*

¹⁷ A. Król i B. Król-Kaczorowska, *Pałac Pod Blachą*, Warszawa 1974.

¹⁸ K. J u r s z - S a l v a d o r i, *Pałac Pod Blachą jakiego nie znamy*, „Rocznik Warszawski” t. XXXIII, 2005, s. 15-37.

¹⁹ *Eadem*, *Wnętrze pałacu Pod Blachą w czasach księcia Józefa Poniatowskiego w świetle źródeł*, „Rocznik Warszawski” t. XXXV, 2007, s. 227-274.

²⁰ K. P o ł u j a n, *Wnętrze pałacu Pod Blachą w czasach księcia Józefa Poniatowskiego*, „Kronika Zamkowa” 1997, 1(35) 1997, s. 121-129.

²¹ AGAD, AKJP i MIT, s. 58, k. 501-503.

²² J. Koriot, *Plan Warszawy*, 1856.

²³ J. Seydlitz, *Widok Zamku i wiaduktu Pancera*, 1855-1858, Muzeum Historyczne m.st. Warszawy.

Katarzyna Jursz-Salvadori

TIN-ROOFED PALACE IN THE TIMES OF THE KING STANISŁAW AUGUST AND THE PRINCE JÓZEF PONIATOWSKI

SUMMARY

In 1989, during the exhibition *Selected Polish and Polish-related artwork from the collection of the Ciechanowieckis Foundation* in the Tin-Roofed Palace, I noticed a room on the edge of the Southern wing, semicircular with two curved alcoves. Only 10 years later I managed to discover the grounds for its layout.

Term „the Oval Room” appears in the records of the refurbishment of the palace undertaken between 1803 and 1810, in the times of the prince Józef.

On palace's plans from 1779-1780 by D. Merlini or 1784 by J.Ch. Kamsetzer there was no room of this shape. However there was the Oval Room in the pavilion adjoining the Southern wing on Minter's blueprint from 1814, which was till now considered to be an abandoned extension design.

It seems that the semicircular room in the Southern wing with two curved alcoves is the remainder of the Oval Room, which did indeed exist, as did the pavilions from the Minter's blueprint. The layout was actually showing the inventory of the palace and not its projected extension. This room is a key to explaining a number of mysteries of the Tin-Roofed Palace.

In the same year as Minter's blueprint, *Inwentarz Pozostałości po księciu Józefie (Inventory of Prince Józef's Effects)* was written, which describes the furnishings of the rooms. Three apartments of the main inhabitants were described there: Prince Józef Poniatowski's, his sister Maria Teresa Tyszkiewiczowa's and his friend, Ms. de Vauban's, as well as single rooms of the prince's courtiers and common rooms.

Thanks to finding the Oval Room and establishing that Minter's blueprints are in fact inventories, it was possible to link the inventory accounts with the rooms on the plan as well as with the information from the Palace refurbishment records from between 1803 and 1810. As a result we were able to determine the function, decoration and furnishings of the interiors in the times of prince Józef.

Prince Józef's Apartment took up the whole of the first floor of the main body of the Palace and consisted of seven rooms. The walls were covered with rich painted decoration.

19th century arabesques from the old Headquarters Office have been recorded on three pre-war photographs.

During the latest major refurbishment between 2005 and 2008 the Palace's interiors were restored to the form from

the times of the prince Józef, recorded on the Minter's plan. It was decided that only the function and looks of the Prince Józef's Apartment would be returned to its old form.

The Tin-Roofed Palace currently houses two foundations. One of them is Foundation of the Ciechanowieckis' Collection. The artwork owned by that foundation will become a part of the permanent set-up of the Prince Józef's Apartment. Professor Andrzej Ciechanowiecki takes active part in creating the exhibition. He buys artifacts and offers advice based on his experience.

To express gratitude and emphasize his merits as a Founder, his sculpted portrait by Gustaw Zemła was placed in the lobby of the main body of the Tin-Roofed Palace.